

Ἐαίως ἐξ ὧν αἰτίων καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρήχθησαν τοῦτ' ἔστιν ἕνεκα τῆς μεγάλῃς αὐτοῦ φιλοπατρίας, καὶ τοῦ θερμοῦ αὐτοῦ ζήλου, πῶς νὰ παρστήσῃ τὸν Χριστὸν ἑλληνικώτερον. Τὸν ζῆλον τοῦτον ἄλλως πάντοτε ἐσεβάσθημεν, διότι εἶναι τιμιώτατος μάλιστα ἐν Ἑλληνικῇ καρδίᾳ ἐμφωλεύων, οὐδεμίᾳ ὁμῶς ἀνάγκῃ, οὐδὲ πρέπει μέγρις, ἀνωφελοῦς ὑπερβολῆς νὰ καταντᾷ.

Μετὰ τὴν ἔλθεσιν καὶ τῶν ὀλίγων τούτων μένομεν πάλιν ἀκριβῶς πιστοὶ εἰς τὸ προηγούμενον ἡμῶν συμπέρασμα.

Κ. Α. Π.

ΤΟ ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΝ

Τὸ Ἀρτεμίσιον κεῖται παρὰ τὸν λιμὸν τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, τὸν σχηματιζόμενον ἐκ τοῦ Γισαίου ὄρους καὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Εὐβοίας· καὶ καλεῖται οὕτως ὁ ὑπὲρ τὸν Ὀρεὸν μέγρι τοῦ χωρίου Ἑλληνικῶν αἰγιαλός, ὥς καὶ τὸ ἐκεῖ ἀκρωτήριο.¹

Πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ὑφύπτει ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὥσπερ μὲς τις νησίδιον, Μυόνησος μὲν τὸ πάλαι² Ποντικόνησος δὲ τὴν σήμερον καλούμενον, ἔρημον καὶ ἀκατοίκητον.³

Τὸ στενὸν τοῦτο τῆς θαλάσσης μέρος ἐκρίθη κατ'ἀλλήλων ὅπως ναυμαχίῃ τῇ 480 π. χ. ὁ ὑπὸ τὸν Εὐρυβιάδην Ἑλληνικὸς στόλος, ἐκ 271 τριήρεων καὶ ἐξήκοντα χιλιᾶδων ἀνδρῶν συγκείμενος, μετὰ τοῦ τὸν Ξέρξην παρακολουθοῦντος Περσικοῦ στόλου.

Ὁ Πλούταρχος, βοηθούμενος ἐξ ὧν ὁ Ἡρόδοτος καὶ Φαντίας ὁ Λέσβιος ἔγραψεν, διηγεῖται εἰς τὸν βίον τοῦ Θερμοκλέους τὰ κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην, καταλήγων οὕτως.

«Αἱ δὲ γενόμεναι τότε πρὸς τὰς τῶν βαρβάρων ναῦς περὶ τὰ στενὰ μάχη, κρίσιν μὲν εἰς τὰ ὅλα μεγάλῃν οὐκ ἐποίησαν, τῇ δὲ πείρᾳ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ὤνησαν, ὑπὸ τῶν ἔργων παρὰ τοὺς κινδύνους διδασχθέντας, ὥς οὔτε πλήθη νεῶν, οὔτε κόσμοι καὶ λαμπρότητες ἐπισήμων, οὔτε κραυγαὶ καὶ κρουσμοὶ, ἢ θάρσος καὶ παρρησία, ἔχουσί τι δεινὸν ἀνδράσιν ἐπισταμένους εἰς χεῖρας ἵεναι, καὶ μάχεσθαι τολμᾶσιν· ἀλλὰ δεῖ τῶν τοιούτων καταφρονούντας, ἐπ' αὐτὰ τὰ σώματα φέρεσθαι καὶ πρὸς ἐκείνα διαγωνίζεσθαι συμ-

1 Ἑλλην. Ἱστορ. Παπαρ. Τομ. Α'. Σελ. 422.

2 «Εἶτα Μυόνησος νησίδιον». Στράβ. Βιβλ. Θ. § 14.

3 Ὁ Κος Λάνδερικ (Περιγ. Λαυτ. Αἰδηφοῦ Σελ. 68) λέγει· ὅτι τῇ 1758 δι' ἰσχυροτάτου σεισμοῦ μικρὰ τις νήσος πρὸς ἄρκτον τῆς Εὐβοίας καμένη καὶ Πόντικος ὀνομαζομένη κατέδυσεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπῆρχεν ὅρα γὰρ καὶ ἄλλη τις νήσος ἐκτὸς τῆς σωζομένης ταύτης.

»πλῆκέντας. Ὁ δὲ καὶ Πίνδαρος οὐ κακῶς ἔοικε συνιδῶν, ἐπὶ τῆς ἐπ' Ἀρτεμισίᾳ μύχης εἰπεῖν.

... Ὅθι παῖδες Ἀθηναίων
ἐβάλλοντο φαεινὰν
κρητὶδ' ἐλευθερίας.

« Ἀρχὴ γὰρ ὅντως τοῦ νικᾶν τὸ θικρεῖν. Ἔστι δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμισιον ὑπὲρ τὴν Ἰστικίαν κίγιστος εἰς βορέαν ἀναπεπταμένος· ἀντιτείνει δὲ αὐτῷ μάλιστα τῆς ὑπὸ Φιλοκτήτη χώρας γενομένης Ὀλιζών. Ἐχει δὲ ναὸν οὐ μέγαν Ἀρτέμιδος ἐπὶ κλισίᾳ Προπηῶας καὶ δένδρα περὶ αὐτὸν πέφυκε, καὶ στηλαὶ κύκλῳ λίθου λευκοῦ πεπηγασιν· ὁ δὲ λίθον τῇ χειρὶ τριβόμενος, καὶ χρόαν καὶ ὀσμὴν κροκίζουσιν ἀναδίδωσιν. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν στηλῶν ἐλεγείον ἦν τότε γεγραμμένον. »

Παντοδαπῶν ἀνδρῶν γεναῖς Ἀσίας ἀπὸ χώρας
παῖδες Ἀθηναίων τῷ δὲ ποτ' ἐν πελάγει
Ναυμαυχίῃ δαμάσαντες, ἐπὶ στρατὸς ὤλετο Μήδων,
Σήματα ταῦτ' ἔθεσαν παρθένῳ Ἀρτέμιδι.

« Δείκνυται δὲ τῆς ἀκτῆς τόπος ἐν πολλῇ τῇ πέριξ θινὶ κόνιν τεφρώδῃ καὶ μέλαιναν ἐκ βάθους ἀναδιδούς, ὥστερ πυρίκαυτον, ἐν ᾧ τὰ ναυάγια καὶ τοὺς νεκροὺς καῦσαι δοκοῦσιν. »

Ἐπισκεφθέντες ἐπ' ἐσχάτων τὴν βορειανατολικὴν παραλίαν τῆς ἐπαρχίας Ξηροχωρίου, παρατηρήσαμεν ὅτι εἰς πᾶν ἰσχυρὸν μέρος εἶχε κτισθῇ φρούριον¹.

Εἰς ἀπόστασιν δὲ τεσσάρων ἀπὸ τῆς Ἰστικίας ὥρων περίπου καὶ εἰς τὴν θέσιν Παναγικῇ ἢ Παλιῷ χωρίῳ τοῦ χωρίου Ἀγριοβοτάνου, δείκνυνται ἐπὶ ἐκτάσεως μεγάλης ἐρείπια πόλεως ἀρχαίας· ἐκεῖ εὐρίσκουσιν οἱ χωρικοὶ νομίσματα Ῥωμαϊκὰ καὶ Ἑλληνικὰ, ὧν τινὰ εἶδομεν ἔχοντα τὴν Ἀρτέμιδα· σώζονται δὲ καὶ οὐκ ὀλίγα ἐρείπια ναοῦ τιμωμένου σήμερον ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας.

Τὸ μέρος τοῦτο, ἔχον ἀποψιν μαγευτικὴν, ὡς ἀπὸ σκοπιάς δὲ ὑψηλῆς κατοπτεῦον, ἀφ' ἑνὸς τὸν Θεσσαλὸν κόλπον, ἀφ' ἑτέρου τὸν Παγασσαῖον καὶ πέραν τῆς Ὀρθουρᾶς τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἔχει πρὸς ἀριστερὰ εἰς θέσιν Πλατανικῇ λιμενίσκῳ² καὶ εὐρίσκεται κατέναντι τῆς ἐπὶ τοῦ Τισαίου ὄρους Ὀλιζῶνος.

Μίαν ὥραν μακρὰν τοῦ Ἀγριοβοτάνου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὥρας καίται τὸ χωρίον Ἑλληνικόν, ἐνθα φρονοῦσιν ὅτι ὑπῆρχεν ἡ πόλις τοῦ Ἀρτεμισίου. Τῷ ὄντι εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου τούτου, ἐν

¹ Οὕτω καὶ πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ σημερινοῦ χωρίου Καστρί υπάρχουν ἐρείπια φρουρίου (Κάστρου) ἐπὶ ὑψώματος. (5) Ἐκεῖ ἔδειξαν ἡμῖν δύο πάμμεγέθεις καὶ χονδροδὲς πύλους κεχωσμένους εἰς τὴν ρίζαν πεύκης ἀνευρεθέντας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκείθεν διαδόσεως μάκ.

² Ἐκεῖ πλησίον εἶπον ἡμῖν, ὅτι εὐρέθη καὶ χρηματοποιεῖον ἀρχαῖον.

πεδιάδι ὠρεία καὶ εὐφώρῳ, περικυκλούμενη, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, σχηματίζουσης ὀρμίσκον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ δασυδῶν ὄρεων ψιθυρίζουσιν πευκῶν, ἔχει γήλοφος κατάρυτος, διαχωρίζων εἰς δύο μέρη αὐτήν. Εἰς τὴν ἄκρην τοῦ γηλόφου ὑπάρχουσιν ἐρείπια φρουριδίου, μικροῦ μὲν τὴν ἔκτασιν, ἀλλ' ὕψηλοῦ καὶ λίαν ἰσχυροῦ, προεκπίζοντος τὴν πεδιάδα ἄπασαν καὶ κτισμένου ὑπὸ βράχων παρυμεγέθων, ὧν πολλοὺς ὁ τὰ πάντα ἀλλοιόνων χρόνος ἐκύλισε πέριξ. Πλησιέστατα αὐτοῦ σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Ἰωάννης. Ἐκ τῶν πέριξ δὲ καρχήρων, ὀπτῶν πλίνθων καὶ λίθων, διεσπαρμένων καὶ εἰς τὰ πέριξ τοῦ λόφου, ἐν τῇ πεδιάδι εἰκάζεται βεβχίως ἡ ὑπαρξίς κτιρίων. Ὁ λόφος οὗτος, κεκλυμένος ἤδη σχεδὸν ἐντελῶς ὑπὸ πευκῶν, σχοίνων καὶ ἄλλων θάμνων, καλεῖται Καστραδάκι (φρουρίδιον)· ἡ δὲ πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ πεδιάς ὀνομάζεται Πηγάδι, διότι ὑπάρχει τῷ ὄντι φρέαρ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὅπερ ὁμῶς ἀφῆκεν νῦν καλύψῃ θάμνος πυκνότατος σχοίνων. Εἰς τὰ πέριξ τῶν μερῶν τούτων εὐρέθησαν καὶ νομίσματα ἀρχαῖα.

Πέραν τῆς πεδιάδος τοῦ φρέατος καὶ ὀπισθεν τοῦ διαχωρίζοντος αὐτὴν ὄρους ἐκτείνεται ἄλλο πεδῖον, ἐπίτης ὑπὸ ὄρεων καταφύτων κυκλούμενον καὶ ἀπολήγον εἰς τὴν θάλασσαν, παρὰ τῇ παραλίᾳ τῆς ὁποίας, εἰς θέσιν Μυροχώραφο, σώζονται ἄλλα ἐρείπια ἐκκλησίας ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ἣν θεωροῦσιν ἀρχαῖαν.

Βορειοδυτικῶς τῆς πεδιάδος ταύτης, τὸ περικυκλῶν αὐτὴν ὄρος προχωρεῖ οὐκ ὀλίγον πρὸς τὴν θάλασσαν, σχηματίζον χερσόνησον, ἣτις καλεῖται Χερωνῆσι¹ καὶ ἐφ' ἧς, εἰς τοὺς πρόποδας, πρὸς ἀνατολὰς, ὑπάρχει ἐρείπιον σχήματος λουτροῦ ἐκτισμένον στερεῶς μὲ λίθους καὶ πλίνθους ὀπτάς· τὸ κτίριον τοῦτο ἔχον μῆκος τριῶν περίπου μέτρων, πλάτος δύο, δεικνύει, μολονότι δὲν διατηρεῖται εἰμὴ μικρὸν μέρος τῆς στέγης, ὅτι ἦτο θολωτὸν καὶ ἔχει ὀπήν πρὸς τὸ ἐν μέρος ὀλίγον ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς². καλοῦσι δὲ τοῦτο οἱ χωρικοὶ Λουτρό τῆς Βασίλισσας. Τὴν ἰδέαν ὅτι ἦτο λουτρὸν ἐνισχύει καὶ ἡ ἀνεύρεσις ἀρχαίου ὕδαγωγείου εἰς θέσιν Κεφαλόβρυσο, διευθυνομένου πρὸς τὸ Χερωνῆσι. Ἐπειδὴ δ' ἐκ παραδόσεως ἀκούουσιν οἱ χωρικοὶ, ὅτι ἐκεῖ ἔλατρεύετο ἡ θεὰ Ἀρτεμις καὶ ἐπειδὴ αὐτὴν δὲν δύνανται βεβαιότατα νῦν ἐννοήσωσιν ὡς θεότητα, ἐκλαμβάνουσιν ὡς βασιλίτσαν· διὰ τοῦτο ὑποθέτομεν ὅτι ἐβάπτισαν καὶ τὸν λουτήρα τοῦτον Λουτρό τῆς Βασίλισσας.

Ἐν τῇ χερσονήτῳ ταύτῃ σώζονται ἐρείπια φρουρίου μεγάλου, ἐὰν κοίνη δέ τις ἐκ τῶν μεγίστων λίθων, οἷτινες, κανονικώτατα τοποθετημένοι, διατηροῦνται ἔτι, ἰδίως πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ἦτο στερεότατον καὶ ὡς ἐκ

1 Ἡ λέξις χερωνῆσι παράγεται φρονῶ ἐκ τοῦ χερσόνησος, ἐκτὸς ἐὰν ἦτο ἀρχικῶς ἰσχυρόνησος ἢ χαλώνησος καὶ παρεφθάρη, διότι καὶ ἰσχυρὸν τὸ μέρος εἶναι καὶ χαλῶντην ὁμοιάζει.

2 Ἰσως διὰ νῦν ἐξέρχεται τὸ ὕδωρ.

τῆς ὀχυρᾶς αὐτοῦ θέσεως ἰσχυρότατον. Καὶ ἐκεῖ εὐρίσκουσι νομίσματα, οἱ δὲ κέραιμοι εἰσὶ διεσπαρμένοι εἰς ἄρκετόν τῆς πεδιάδος μέρος μέχρι τῆς παραλίας· πρὸ δύο μάλιστα ἐτῶν εὐρέθη ἐν τῇ θαλάσῃ ὄχι μακρὰν τῶν ἐρείπιων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στήλη ἐκ μαρμάρου¹, ἣν κατὰ τὴν ὀλεθρίαν τῶν χωρικῶν πεποίθησιν, ὅτι ἐντὸς τῶν ἀγαλμάτων ἢ τῶν μαρμάρων εἰσὶ πάντοτε κεκρυμμένοι θεσσαυροί, κατεσύντριψαν.

Πρὸς δυσμὰς τῆς χερσονήσου ταύτης ὑπάρχει ὄρμος, ὅστις περιοριζόμενος ὑπὸ ὄρεων δασωδῶν, φθάνει μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου, ὅπερ καλεῖται Ἀμόνι ἢ Ἀλωνόπετρα. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄρμου καίται νησίδιον, ὃ Ἅγιος Νικόλαος, ἐφ' οὗ καὶ ναὸς ὁμώνυμος, ἀνκακινισθεὶς πρὸ μικροῦ, καὶ τὸ ὅποιον, διαρκούσης τῆς ἀμπώτιδος, ἐνοῦται μετὰ τῆς ξηρᾶς. Ἀπέναντι δὲ τοῦ βράχου τῆς Ἀλωνόπετρας ὑπάρχει ἡ Ποντικόνησος, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ὁποίας δέικνυνται ἐρείπια φρουριδίου. Ἐγγύτατα ταύτης ὑπάρχει νησίδιον ἕτερον ἢ μᾶλλον σκόπελος, καλούμενος Πρασσοῦ.

Κατέναντι τῆς παραλίας ταύτης, ἣν περιεγράψαμεν, ἡ Σκόπελος καὶ Σκιάθος μετὰ τῶν παρ' αὐταῖς μικρῶν νήσων, φαίνονται οἷονεὶ συνέχεια τοῦ Τισαίου ὄρους καὶ ἡ μεταξὺ θάλασσα ὡς παρέκτασις τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου· ἀλλὰ τὸ ἄπειρον τῆς μεταξὺ Σηπιάδος καὶ Σκιάθου θαλάσσης σοὶ ὑπομνήσκει, ὅτι ἐκεῖ παύει ἡ πρὸς λίμνην ὁμοιάζουσα θάλασσα τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, καὶ ἄρχεται ὁ Θερμαϊκός.

Κοινῶς πιστεύεται ὅτι τὸ ἀκρωτήριο καὶ ἡ πόλις τοῦ Ἀρτεμισίου ἔκειντο εἰς τὸ Χερονῆσι. Ἡμεῖς ὁμῶς, εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθέν τοῦ Πλουτάρχου χωρίον βασιζόμενοι, τολμῶμεν νὰ προτείνωμεν εἰκασίαν οὐχὶ σύμφωνον πρὸς τὰς πρὸ ἡμῶν, διότι ἐὰν ὁ βιογράφος τοῦ Θεμιστοκλέους ἀκριβῶς περιγράφει τὸ Ἀρτεμισιον, ὡς ἀντιταῖνον τῆς Ὀλιζώνος, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ χωρίου Ἀγριοβοτάνου μᾶς δεικνύουσι ποῦ ἔκειτο ἡ πόλις τοῦ Ἀρτεμισίου, τὰ δὲ τῆς ἐκκλησίας Παναγίας, τὸν ναὸν τῆς Προσηφίας Ἀρτέμιδος καὶ τὰ πολλὰ τεμάχια κιόνων, στηλοβατῶν καὶ κιονοκρανῶν οὐχὶ πολὺ μεγάλων εἰσὶ τὰ ἐκ τῶν στηλῶν τοῦ μικροῦ ναοῦ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ λευκὸς λίθος, τριβόμενος τῇ χειρὶ, δὲν ἀναδίδει πλέον χρῶαν καὶ ὁσμὴν κροκίζουσαν, ἀλλὰ, καὶ ἐὰν τοῦτο ἀληθῶς συνέβαινε τότε, ἡ παρέλευσις εἴκοσι περίπου αἰώνων δὲν εἶναι ἄρκετὴ νὰ ἐξατμίσῃ τὴν ὁσμὴν καὶ ν' ἀλλοιώσῃ τὸ χρῶμα;¹

Καὶ ἐὰν μὲν ταῦτα οὕτως ἔχωσι, τὰ εἰς Χερονῆσι καὶ Καστραδάκι ἐρείπια μαρτυροῦσι τὴν ὑπαρξιν ἄλλων ἐπίσης ἀρχαίων πόλεων. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Πλούταρχος δὲν ἠκριβολόγησε περὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀρτεμισίου, καὶ ἀντὶ

¹ Δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐὰν τῷ ὄντι ὁπῆρχον, καθ' ἃ τινὲς χωρικοὶ μᾶς εἶπον, γράμματα· ἐὰν ὁμῶς τοῦτο παραδεχθῶμεν ἐν τῇ στήλῃ ταύτῃ ἤρα γε ἦτο, τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἀνκφερόμενον ἐλεγείον, κυλισθείη ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος (νῦν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου) εἰς τὴν θάλασσαν;

νὰ εἶπῃ, ὅτι ἐκεῖτο ἀπέναντι τῆς Σκοπέλου καὶ Σχιάθου ἀναφέρει, ὅτι εὗ-
ρίσκατο ἀπέναντι τῆς Ὀλιζῶνος, τότε ἡ πόλις τοῦ Ἀρτεμισίου φρονοῦμεν ὅτι
ἐξηπλοῦτο ἐπὶ τῶν θέσεων Καστραδίου καὶ Πηγᾶδι, εἰς δὲ τὸ Χερρονῆσι θὰ
ὑπῆρχε φρούριον μέγα πρὸς ὑπερχάσιον τοῦ λιμένος τοῦ Ἀγίου Νικολάου καὶ
τῆς ἐντεῦθεν κειμένης πόλεως.

Ὅπως δὴποτε καὶ ἐὰν τὸ ἀκρωτήριο Ἀρτεμισιον ᾔνῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ Χε-
ρρονῆσι, ὅπερ πιθανότατον, τοῦτο δὲν ἀπαιτεῖ, φρονοῦμεν ἀπαρακινήτως τὴν
ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρξιν τῆς πόλεως. Ἄλλως τε εἶναι γνωστὸν ὅτι Ἀρτεμισιον ἐ-
κκαλεῖτο καὶ ὅλος ὁ ὑπὲρ τὴν Ἑστίαιον καὶ εἰς βορέαν ἀναπεπταμένος αἰ-
γιαλός.

Τὸ Ἀρτεμισιον ἐξήρτητο ἐκ τοῦ Ὀρεοῦ.¹ Ἀμφότεραι δ' αἱ πόλεις αὖ-
ται ὑπέστησαν τὰς περιπετείας ἀπάτης τῆς Ἑλλάδος· ὑπετάγησαν εἰς τὸν
Μέγαν Βασιλέα, ἐλευθερωθεῖσαι δ' ἐπὶ τινα χρόνον ἐκυριεύθησαν καὶ αὖθις ὑπὸ
τοῦ Φιλίππου καὶ ἐτυραννήθησαν ὑπὸ Φιλιστείδου, καὶ ὁ Θεόπομπος
μαρτυρεῖ, ὑπετάγησαν δὲ κατόπι μετὰ τῆς Αἰδηψοῦ εἰς τὸν αὐτοκράτορα
τῆς Ῥώμης καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς Φράγκους, τοὺς Ἑνετοὺς καὶ τέλος τοὺς
Ὀθωμανούς.

Ἐνόςφῃ ἡ ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κρύπτεται ὑπὸ τὸν πα-
χὺν πέπλον τοῦ μεσαιωνικοῦ σκότους, θέλομεν ἀγνοεῖ καὶ ἡμεῖς τὰς λεπτο-
μερείας τῶν εἰς τὰ μέρη ταῦτα συμβάντων κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἀλλὰ μετ'
εὐχαριστητέως οἱ πάντες μνησάνομεν τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, ὃν φιλότιμοι νέαι
ἀνέλαβον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀποτινάζοντες τὸν ἐν ταῖς μεσαιωνικαῖς
βιβλιοθήκαις κοινορτὸν καὶ δικτατορπίζοντες οὕτω φῶς εἰς τὴν σκοτεινὴν τῶν
προπατόρων ἡμῶν ἱστορίαν.

Ἐν Χαλκίδι

Γ. Ν. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ.

¹ Τὴν εἰκασίαν μας ταύτην ἐνισχύουσιν πιστεῖομεν, καὶ ταῦτα· ὅτι ἐξ ὅλων τῶν πέριξ
Ἰσραηλίων τῶν ναῶν τὰ τῆς Παναγίας εἰσὶ περισσότερα καὶ πλουσιώτερα· ὅτι εἶναι πιθανότα-
τον ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος νὰ ὀνομάσθῃ μ. Χ. τῆς Παναγίας καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀγίου Ἰωάν-
νου· ὅτι ἐνευρέθησαν νομίσματα, φέροντα τὴν Ἀρτέμιδα καὶ ὅτι οὐδὲ τὰ πολλὰ δένδρα ἐλ-
λείπουσιν ἐκεῖθεν.

² Ἱστορ. Ἑλλήν. Κ. Παπαρρηγ. Α. Σελ. 422. — Τοῦτο τεκμαίρεται καὶ ἐκ τῶν ἀνευ-
ρισκομένων νομισμάτων.